

7. Тюльпа Т.М. Обґрунтування критеріїв і показників сформованості соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. *Молодий вчений*. 2020. №2 (78). С. 142-145.
8. Уйсімбаєва М.В. Виховання соціальної активності старшокласників засобами проектної діяльності в позакласній роботі: автореф. дис. на здобут. наук. ст. канд. пед. наук. Умань, 2017. 20 с.
9. Шахрай В.М. Теоретико-методичні засади формування соціальної компетентності учнів основної і старшої школи засобами театрального мистецтва: дис. на здобуття наук. ст. канд. пед. наук. Київ, 2016. 534 с.

ПОНЯТТЄВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ АНДРАГОГІЧНИХ ЗАСАД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Піддячий В. М.

У статті розглянуто поняттєво-термінологічний апарат дослідження андрагогічних засад професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти технологічного профілю в умовах неформальної та інформальної освіти. Визначено ключове поняття дослідження – «андрагогічні засади професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти». Виокремлено та проаналізовано базові поняття дослідження: «заклад вищої освіти», «інформальна освіта», «науково-педагогічний працівник», «неформальна освіта», «особистісний розвиток», «професійна компетентність», «професійна підготовка», «професійний розвиток», «професійний розвиток науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти».

***Ключові слова:** андрагогічні засади; заклад вищої освіти; інформальна освіта; науково-педагогічний працівник; неформальна освіта; особистісний розвиток; професійна компетентність; професійна підготовка; професійний розвиток.*

THE CONCEPT AND TERMINOLOGY APPARATUS OF ANDRAGOGICAL PRINCIPLES OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL WORKERS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Piddiachyi V. M.

In the article, the conceptual-terminological framework of research on andragogical principles of professional development for scientific and pedagogical workers in higher education institutions is examined in the context of informal and non-formal education. The key concept of the study is defined as «andragogical principles of professional development for scientific and pedagogical workers in higher education institutions». The basic concepts of the research are identified and

analyzed, including «higher education institution», «informal education», «scientific and pedagogical worker», «non-formal education», «personal development», «professional competence», «professional training», «professional development», and «professional development of scientific and pedagogical workers in higher education institutions».

Key words: *andragogic principles; institution of higher education; informal education; scientific and pedagogical worker; non-formal education; personal development; professional competence; professional training; professional development.*

Актуальність дослідження поняттєво-термінологічного апарату андрагогічних засад професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти в умовах неформальної та інформальної освіти обумовлена його недостатньою вивченістю та узгодженістю. Враховуючи зазначене, постає завдання формулювання, конкретизації та уточнення основних дефініцій окресленої проблеми.

На основі принципу, згідно з яким спочатку визначається ключове поняття дослідження, потім формулюються базові і похідні, *обґрунтовано* поняттєво-термінологічний апарат дослідження. Визначено, що ключовим поняттям дослідження є «андрагогічні засади професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти». Це обумовлено тим, що його зміст виступає ідеалізованою моделлю наукового дослідження і визначає його загальне спрямування.

До базових понять дослідження віднесено «заклад вищої освіти», «інформальна освіта», «науково-педагогічний працівник», «неформальна освіта», «особистісний розвиток», «професійна компетентність», «професійна підготовка», «професійний розвиток», «професійний розвиток науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти».

Зазначено, що заклад вищої освіти – це установа, яка діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності за різними спеціальностями та кваліфікаціями, які відповідають рівням вищої освіти (бакалавр, магістр, доктор філософії тощо), має визначені законом обов'язки та права. Вона може бути державної або приватної форми власності. В залежності від галузі, профілю, рівня акредитації та національного статусу заклад вищої освіти може належати до одного з типів – університет, академія, інститут, коледж тощо. Він має свої органи управління, які забезпечують ефективність, якість, прозорість та демократичність освітнього процесу. Заклад вищої освіти організовує навчання студентів за визначеними програмами, методами, технологіями та критеріями, що забезпечують якість освіти та відповідність її вимогам ринку праці. Його функціонування передбачає врахування індивідуальних особливостей, потреб, інтересів та здібностей студентів, надання їм можливостей для саморозвитку,

самовдосконалення, самореалізації та професійної кар'єри. Разом з цим, він забезпечує здійснення досліджень, розробок, впровадження та консультування у різних галузях знання, що сприяють розвитку науки, техніки, культури та суспільства. У своїй діяльності заклад вищої освіти використовує новітні досягнення науки, техніки, інформаційних та комунікаційних технологій, педагогіки, психології, соціології та менеджменту для підвищення ефективності, якості, доступності та конкурентоспроможності освітніх послуг. Він взаємодіє з іншими суб'єктами освітнього простору, такими як учні, студенти, викладачі, науковці, батьки, випускники, роботодавці, державні органи та громадськість для забезпечення відкритості, довіри, взаємовигоди та відповідальності за результати освітньої діяльності. Заклад вищої освіти виконує важливу соціалізаційну функцію – формує світогляд, цінності, моральність, етичність, естетичність, громадянськість, патріотизм, толерантність, критичне мислення, креативність та інші якості особистості студентів, які сприяють їхньому гармонійному розвитку та адаптації до сучасного суспільства.

Конкретизовано, що інформальна освіта – це вид освіти, який передбачає самостійне навчання, що залежить від ініціативи, мотивації, інтересів та потреб особи, яка хоче підвищити свій рівень компетентностей у певній сфері. Вона не регулюється державою або іншими організаціями, а залежить від особистого вибору, можливостей та ресурсів суб'єкта учіння. Інформальна освіта не має чітко визначених цілей, програм, методів, термінів, критеріїв оцінювання та документів, що підтверджують здобуття освіти. Вона не залежить від інституційних рамок й базується на самоорганізації і самовизначенні особистості. Інформальна освіта є цілеспрямованою і індивідуально спланованою, а також не обмежується формальними вимогами до змісту, часу і форми навчання. Навчання відбувається в різних життєвих ситуаціях, пов'язаних з роботою, громадською діяльністю, родиною, дозвіллям, хобі, спілкуванням з іншими людьми тощо.

Уточнено, що науково-педагогічний працівник – це фахівець, який працює у закладах вищої освіти або освіти дорослих, має науковий ступінь, вчене звання або відповідну кваліфікацію і займається викладацькою діяльністю, дослідженнями, розробками, впровадженням та консультуванням у межах своєї компетенції. Він передає, допомагає засвоїти, примножити і застосовувати визначені навчальною програмою знання, уміння та навички, розробляє, удосконалює, апробує та рекомендує до використання навчальні плани, програми, посібники, засоби контролю, методики і технології, що сприяють підвищенню ефективності, якості, доступності та конкурентоспроможності освітніх послуг. До основних посад науково-

педагогічних працівників відносяться ректор, проректор, директор інституту, декан факультету, завідувач кафедри, професор, доцент, асистент, викладач, старший викладач та інші [1].

Конкретизовано, що неформальна освіта – це вид освіти, результати якої не дають права на отримання визнаних державою документів про освіту (таких як дипломи, атестати та ін.), що підтверджують рівень освіти особи за національною рамкою кваліфікацій. Її здобуття залежить від бажання, вибору, можливостей та ресурсів особи, яка навчається. Це додаткова освіта, яка допомагає розвивати компетентності у певній сфері, що не обов'язково пов'язана з основною освітою або професією суб'єкта учіння. Неформальна освіта здійснюється за спеціально розробленими освітніми програмами, які відповідають потребам та інтересам особи, що навчається, а також вимогам ринку праці та суспільства. Вона має різні види, такі як професійні курси, громадянська освіта, онлайн освіта (МООС) та інші. Її здобуття не передбачає навчання за стандартизованими навчальними планами, дотримання яких є обов'язковим. Це надає їй гнучкості щодо вибору змісту, форм та методів організації навчально-виховного процесу, а також сприяє більш ефективному реагуванню на потреби аудиторії, створює сприятливі умови для експериментальної роботи щодо впровадження інновацій [3]. Неформальна освіта допомагає людям, які не мають можливості або бажання вчитися у офіційних установах, отримувати знання і навички, необхідні для життя і праці у сучасному світі (наприклад, читати, писати, рахувати, використовувати комп'ютер тощо).

Уточнено, що особистісний розвиток – це фізичне, психічне та культурне вдосконалення людини шляхом цілеспрямованої, безперервної діяльності, що ґрунтується на чіткому розумінні власних можливостей, здібностей, цінностей і цілей.

Конкретизовано, що професійна компетентність – це результат навчання, який показує, що особа володіє знаннями, уміннями, навичками, якостями та цінностями необхідними для виконання професійної діяльності. Вона включає особистісні та професійні якості, такі як відповідальність, ініціативність, креативність, співпраця, лідерство, етичність, культурність тощо. Професійна компетентність є важливим фактором успіху і конкурентоспроможності працівника на ринку праці [6]. Для розвитку професійної компетентності потрібно постійно навчатися, вдосконалювати свої знання і навички, адаптуватися до змін у професійній сфері, виявляти ініціативу, креативність і відповідальність.

Уточнено, що професійна підготовка – це система професійного навчання, яка складається з різних елементів, таких як навчальні

програми, методи, засоби, умови, організація, контроль, оцінювання тощо, які взаємопов'язані між собою та спрямована на досягнення визначеної освітньої мети. Вона передбачає засвоєння компетентностей, необхідних для виконання певних видів робіт за визначеною спеціальністю. Професійна підготовка сприяє отриманню та застосуванню особою, що навчається необхідних знань, умінь, навичок, якостей та цінностей за мінімальний час, з максимальною ефективністю та якістю. Вона може здійснюватися на різних рівнях освіти (наприклад, вища або післядипломна освіта) та мати відмінні терміни, від кількох днів до кількох років, залежно від складності професії і вимог ринку праці. Професійна підготовка має на меті підготувати особу до виконання своїх обов'язків на високому рівні, а також сприяти її кар'єрному розвитку і конкурентоспроможності на засадах володіння англійською, як мовою міжнародної комунікації та використання найкращих освітніх та наукових здобутків [5].

Конкретизовано, що професійний розвиток – це процес еволюційних та революційних якісних психофізіологічних змін фахівця, які характеризуються ускладненням, удосконаленням, оновленням структури його професійних якостей впродовж професійної, навчальної та самоосвітньої діяльності.

Уточнено, що професійний розвиток науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти – це процес вдосконалення існуючих та набуття нових професійних та загальних компетентностей в умовах неперервної професійної освіти, самовиховання та здійснення професійної діяльності у сфері освіти і науки. Він спричиняє психофізіологічні зміни фахівця, які характеризуються ускладненням, удосконаленням, оновленням структури його особистісних та професійних якостей. Професійний розвиток науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти реалізується через навчання, стажування, участь у наукових проектах, конференціях тощо. Він сприяє підтриманню та покращенню якості навчальної, методичної, наукової та організаційної діяльності, а також розвитку їхньої особистості.

Проведений аналіз базових понять дозволив визначити ключове поняття дослідження «андрагогічні засади професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти». Його розглядаємо як методологічні та теоретичні положення щодо навчання дорослих на яких ґрунтується вдосконалення існуючих та набуття нових професійних компетентностей науково-педагогічних працівників в умовах неперервної професійної освіти, самовиховання та здійснення професійної діяльності. До них належать: 1) принципи освіти дорослих (усвідомлення, індивідуалізація, системність, елективність та контактність навчання, актуалізація його результатів; розвиток освітніх

потреб; пріоритет самостійності навчання і спільної діяльності; спирання на досвід того, хто навчається [7]; 2) особливості навчання дорослих (використання у навчальних цілях накопиченого життєвого досвіду; виявлення і розкриття особистісного потенціалу; досягнення визначеної мети та вирішення конкретних життєвих проблем; залежність навчальної діяльності від побутових, часових, просторових, професійних та соціальних умов; критичне сприйняття форм, методів і змісту навчання; прагнення до самореалізації та самоуправління, усвідомлення особистої самостійності у навчанні; прикладне застосування отриманих знань, навичок, умінь й інших якостей; самостійний вибір освітньої програми [2]; 3) теоретичні підходи до дослідження професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти (андрагогічний, соціокультурний, індивідуальний, комунікативний, технологічний, інноваційний, віковий, контекстний, кар'єрний, інтердисциплінарний, компетентнісний підходи, теорії самокерованого, трансформативного, емпіричного та контекстного навчання).

Література

1. Закон «Про вищу освіту» (2014). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Піддячий В. М. Сутність освіти дорослих в умовах інформаційного суспільства. Abstracts of VIII International Scientific and Practical Conference «Scientific achievements of modern society» (April 1–3, 2020). Liverpool: Cognum Publishing House, 2020. С. 667.
3. Піддячий В. М. Сутність неформальної освіти педагогів. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи*. Том X: Ефекти участі в розвитку науки та освіти на відстані (10). Конін–Ужгород–Херсон: Посвіт, 2021. С. 167–169.
4. Піддячий В. М. Обґрунтування поняттєво-термінологічного апарату дослідження проблеми розвитку андрагогічної компетентності педагогічного персоналу. *Стан освітнього процесу в умовах викликів сьогодення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (Дніпро, 12 лютого 2021 р.). Дніпро: Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, 2021. С. 151–153.
5. Піддячий В. М. (2016). Методика саморозвитку англomовної компетентності майбутнього педагога в контексті європейських орієнтирів. *Молодь і ринок*. 10 (141), 65–69. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/706073/>
6. Піддячий М. І. (2019). Сутність формування компетентностей старшокласників. *Реалізація компетентнісно орієнтованого навчання в освіті: теоретичний і практичний аспекти: Зб. наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 4 листопада 2019 р.). Київ: Пед. думка. С. 269. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718737/>
7. Пуцов В., Набока Л. Особливості навчання дорослої людини. Київ: ЦППО АПН України, 2004. С. 17–18.